

Kitap İncelemesi

La Question Individualiste (Bireyciliğin Meselesi)-Philippe Corcuff

Ulaş Birkan ÇAKILCI¹

2003 yılında Philippe Corcuff tarafından kaleme alınan kitap 2016 yılında Heretik Yayınları tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Yazarın aktardığı bilgiye göre kitabın birinci bölümünün ilk versiyonu 24 Ekim 2002 Perşembe günü “Tunus’ta toplumsal değişimler” hakkında bir uluslararası kolokyumda “Bireyciliğin meselesi karşısında üç antropoloji: Stirner, Marx, Durkheim” başlığı ile sunulmuştur. Eser, 5 ana bölümden oluşmaktadır ki bunlar (1) Giriş: Sorunlar Düğümü Olarak Bireycilik Meselesi, (2) Bireyciliğin Meselesi Karşısında Üç Klasik: Marx, Stirner, Durkheim, (3) Proudhon: Mülkiyet ve Bireysellik, (4) Özgürlükçü Sosyal Demokrasi İçin Sosyolojik Kaynaklar: Durkheim, Castel, Michels, Bourdieu, (5) Sonuç: 21. Yüzyıl İçin Özgürleşmeyi Yeniden Düşünmek.

Kitabın temel amacı Marx ve Durkheim gibi toplumcu klasiklere geri dönerek sosyolojik bir katkıda bulunmaktır (s.16). Corcuff, kitapta bir yandan Marx ve Durkheim gibi toplumla ilgilenmiş olan ve kolektif adına konuştukları düşünülen toplum bilim öncülerini el almış ve onların bireyle ilgili söylediklerini tartışmıştır diğer yandan da anarşizmin önemli temsilcilerinden Stirner ve Proudhon`u irdelemiştir.

Yazar, işe bireyselleşmeyi 19. yüzyıldan beri sosyoloji için karşı karşıya kalınan en önemli toplumsal değişim olarak görmekle ve Marx üzerinden bir okumayla başlamıştır. Marx`ın kolektivist yanına karşılık “bireyci” bir Marx arayışıyla yola çıkmıştır. Marx`ın yabancılaşmadan kurtarmak istediği, bireyselliktir demiştir. (s.29) Yazar, Marx`ın, bireyi toplumsal ilişkilerinin bir düğümü ve bireyselliği de toplumsal ve tarihsel olarak kurulu olarak gördüğünü ve (s.31) Marx için bireyin bir kolektif tekil olduğunu söylemektedir. (s.40)

Yazar, anarşist düşüncenin öncü ismi Max Stirner`in görüşüne de yer vermiş ve Marx ile de kıyaslamıştır. Stirner`e göre ise en önemli şey “Ben” anlayışıdır ve egoizme sahip çıkarak toplumsallaşmanın yapaylığını dile getirmiştir. (s.34) Marx ve Stirner`in her türlü bireysellik içindeki tekilliğe vurgu yaptıklarını belirtmiştir (s.40), ancak Marx`ın bireyselliğinin tersine Stirner`in “Ben”i toplumsuzlaşmış “Ben”dir. (s.34) Stirner için genel kavramlar yerine hakkında bilgi sahibi olunabilen tek varlık olan insan teki önemlidir ve o benzersizdir. Stirner`in yalıtık bireyinin yerine Marx ise güncel toplumsal koşullara bağlı, bireyler arası ilişkiler içindeki bireyi koymuştur. (s.35) Bu sebeple Corcuff, Stirner`in bu katkısını olumsuz ve sistematik narsistlik olarak değerlendirmiştir. (s.36)

¹ Doktora Öğrencisi, East China Normal University, Political Theory Bölümü.

Yazar, toplum anlayışına öncelik tanıyan Durkheim`in da bireyci niteliğini ortaya koymuştur. Durkheim`in bireyciliğini ise ikiye ayırır. Birisi Durkheim`in kavgalı olduğu, faydacı egoizm iken diğeri ise benimsediği, toplumsallaşmış insanı içeren bireyciliktir. Durkheim`in buradaki bireyciliğinin Stirner`den ayrıldığı görülmektedir ve Durkheim`in tekil bireyciliği tehdit ettiği söylenebilir. Durkheim, ortaya koyduğu bu ikili bireyciliğin ise gerilim yarattığını ve bu gerilimin de asla ortadan kaldırılamayacağını hatta artacağını belirtmiştir. (s. 38)

3. bölüme gelindiğinde yazar, mülkiyet ve bireysellik ilişkisini tartışarak Proudhon özelinde ele almıştır. Corcuff, Proudhon`un ilk metinlerinde mülkiyeti hırsızlık olarak nitelendirip ölümüne doğru ise belli bir miktarda mülkiyeti savunduğundan ve bu aradaki gerilimden bahsetmiştir. Akabinde öncelikle sosyalizmin iki özgürleşme siyasetini cisme büründürdüğünü aktarmıştır. Bunlar: cumhuriyetçi özgürleşme siyaseti ve sosyalist özgürleşme siyasetidir. Kitabın yazıldığı ilgili dönemde ise bir üçüncü özgürleşme siyasetinin daha icadının varsayımından bahsetmiştir ki cumhuriyetçi ve sosyalist geleneklerin kaynaklığında yeni meydan okumalar karşısında yenilikler yapabilen bir özgürleşme siyasetidir ve yazar bunu “özgürlükçü sosyal demokrasi” olarak adlandırmıştır. Yazar, adlandırdığı bu terimin sebebini sonraları belirtmiş ve demokrasi meselesi için “demokrat”, toplum meselesi için “sosyal” ve bireysel özgürlük için “özgürlükçü” ifadelerini seçtiğini söylemiştir (s.58).

Öte yandan yazar bu meydan okumalardan ikisine değinmiş ve bunların ilkinin çoğulculuk ikincisinin ise bireyselleşme olduğunu belirtmiştir. (s.48) İşte bu çerçevede mülkiyet kavramı ele alındığında yazar için ilk büyük zorluk çoğulculuk olmuştur. Bireysellik için ise Proudhon`a başvurmuştur ve Proudhon, erklerin çoğulluğunu iktidar ilişkisinin değişmesine, bireysel olanı da kolektif olana göre ayrıcalıklı olarak değerlendirmiştir (s.54), çünkü Proudhon gençlik yayınlarında mülkiyeti hırsızlık olarak nitelendirse de daha sonraları bu fikri değiştirmiş ve “Dengeleme” temasına geçmiştir. Bu temaya göre Proudhon mülkiyeti halen meşruiyeti olmayan olarak tanımlasa da kamusal güce karşı-ağırlık olmak, Devlet`i dengelemek ve bu sayede bireysel özgürlüğe güvence olmak gibi siyasal sistemde başlıca roller biçmiştir. (s.53)

Son olarak eserin düşünce dünyasına en önemli katkısı yoğun tartışmaların yaşandığı bireycilik meselesini yorumlamış ve özgürlükçü sosyal demokrasi fikrini sunmuş olmasıdır. Özgürlükçü sosyal demokrasi ile toplumsal temellük meselesinin kolektif ve bireysel çerçeveler olarak erklerin dengesini bir arada tutması gerektiği yönünde çözüm üretmiş ve Devlet lehine bireyselliği çiğnemeyen mülkiyet formüllerinin çoğulluğunun bir arada barınmasının tasarlanmasını önermiştir. (s.55)

İlaveten eser karmaşık bir literatüre sahip olan konuyu belli örnekler üzerinden tartışarak okur için anlaşılır hale getirmeyi ve açık bir dille yazarak kavram karmaşasını engellemeyi bilmiştir. Son bölümde de konuyla ilgili literatürde yer alan bazı kitap ve dergi önerilerini okura sunarak katkıda bulunmuştur.

Eleştiri getirilebilecek bir nokta ise eserin büyük soruların ve tartışmaların olduğu bir konuyu incelerken tartışmayı nispeten dar tutmak yerine daha geniş bir perspektifle incelememiş olmasınadır.

Nihayetinde, Türkçe`de çevrilmiş olan eser literature yaptığı katkıya ve sunduğu bakış açısına istinaden konuyla ilgilenen araştırmacılara şiddetle tavsiye edilmektedir.